

СОЛІДАРИЗАЦІЯ ЦИФРОВИХ ФІНАНСІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ

©2026 КОРНІВСЬКА В. О.

УДК 336.341

JEL Classification: G18; G28; O33; D02; O38

Корнівська В. О.

Солідаризація цифрових фінансів: європейський досвід інституціоналізації

У статті систематизовано трансформації економічних і фінансових відносин за цифрового переходу та обґрунтовано неринкову природу сучасної цифрової системи господарювання, де економічний потенціал цифрових агентів формується через алгоритмічні механізми нагляду та владного впливу. Досліджено вплив домінуючого характеру цифрових платформ на традиційні ринкові механізми координації, виявлено ризик державно-цифрової наглядової конкуренції. Обґрунтовано необхідність нормативного обмеження впливу цифрових фінансових установ і розробки нової логіки державного регулювання, заснованої на визнанні неринкової природи цифрової системи господарювання, вибудованої на раціоналізації та модеративній суб'єктивній виборі за допомогою алгоритмічних механізмів, і утвердженні соціоінституційних стандартів цифрового переходу, в основі яких перебуває суспільний, а не індивідуально-приватний інтерес. Запропоновано концепцію солідаризації цифрових фінансів, що передбачає інституційне та технологічне спрямування цифрових фінансових інституцій у руслі синхронізації власних і суспільних вигід від цифрового переходу, гармонізацію цифрового фінансового розвитку шляхом реалізації цифрових трансформацій за збереження нецифрових альтернатив. Проаналізовано практики Європейського Союзу щодо інституціоналізації цифрових фінансів у контексті їх солідаризації. Доведено, що ключові етапи інституціоналізації цифрового фінансового розвитку в ЄС демонструють поетапне формування соціоінституційних засад солідаризованої моделі цифрових фінансів. Це проявляється у виробленні стандартів функціонування цифрових фінансів, орієнтованих на пріоритет суспільного інтересу; затвердженні соціоінституційної інклюзії як сталої нормотворчої практики через залучення всіх учасників ринку до формування інституційних правил у цій сфері; а також у посиленні інституційної відповідальності цифрових фінансових установ перед споживачами з метою розвитку належної цифрової фінансової культури.

Ключові слова: солідаризація цифрових фінансів, цифровий перехід, неринкові економічні відносини, соціоінституційні стандарти, державне регулювання.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2026-1-243-251>

Бібл.: 22.

Корнівська Валерія Олегівна – доктор економічних наук, старший науковий співробітник сектора цифрової економіки відділу економічної теорії, Інститут економіки та прогнозування НАН України (вул. Панаса Мирного, 26, Київ, 01011, Україна)

E-mail: vkornivska@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0348-0404>

UDC 336.341

JEL Classification: G18; G28; O33; D02; O38

Kornivska V. O. Solidarization of Digital Finance: European Experience of Institutionalization

The article systematizes the transformations of economic and financial relations during the digital transition and substantiates the non-market nature of the modern digital economic system, where the economic potential of digital agents is formed through algorithmic mechanisms of supervision and authoritative influence. The impact of the dominant nature of digital platforms on traditional market coordination mechanisms is examined, and the risk of State digital supervisory competition is identified. The necessity of regulatory limitation of the influence of digital financial institutions and the development of a new logic of State regulation is substantiated, based on recognizing the non-market nature of the digital economic system, built on the rationalization and moderation of subjective choice through algorithmic mechanisms, and affirming socio-institutional standards of the digital transition, which are based on societal rather than individual-private interest. A conception of solidarity in digital finance has been proposed, which involves the institutional and technological orientation of digital financial institutions in the direction of synchronizing their own and societal benefits from the digital transition, harmonizing digital financial development through the implementation of digital transformations while maintaining non-digital alternatives. The practices of the European Union regarding the institutionalization of digital finance in the context of their solidarity have been analyzed. It has been proved that the key stages of institutionalizing digital financial development in the EU demonstrate the gradual formation of socio-institutional foundations of a solidarized model of digital finance. This is manifested in the development of standards for the functioning of digital finance, focused on prioritizing the public interest; in the approval of socio-institutional inclusion as a sustainable law-making practice through the involvement of all market participants in the formation of institutional rules in this field; as well as in strengthening the institutional responsibility of digital financial institutions to consumers with the aim of developing proper digital financial culture.

Keywords: digital finance solidarity, digital transition, non-market economic relations, socio-institutional standards, State regulation.

Bibl.: 22.

Kornivska Valeriia O. – Doctor of Sciences (Economics), Senior Research Fellow of the Sector of Digital Economy of the Department of Economic Theory, Institute for Economics and Forecasting of NAS of Ukraine (26 Panas Myrnoho Str., Kyiv, 01011, Ukraine)

E-mail: vkornivska@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0348-0404>

Вступ. Сучасні трансформаційні процеси дедалі виразніше виявляють амбівалентну природу цифрових фінансових перетворень. За зростанням технічних можливостей підвищення ефективності економічної діяльності простежується малопомітна, але концептуально значуща обставина: цифрові фінанси все більше набувають ознак системоутворюючого структурного елемента нової неринкової системи економічних відносин.

В екосистемах цифрових фінансів триває формування специфічних механізмів концентрації економічних вигід, що сприяють посиленню позицій технологічних еліт і глобальних цифрових платформ, які вибудовують нові конфігурації економічної влади, засновані на асиметричному техносоціальному наглядовому впливі на поведінку споживача. У роботах Ш. Зубофф [1] винятковість нових економічних відносин охарактеризована як наглядовий капіталізм.

Наріжною умовою становлення епохи наглядового капіталізму є посилення глобально-монополістичної інформаційної асиметрії між цифровими корпораціями та індивідуальними суб'єктами економічної діяльності, що здійснюють господарські операції з використанням цифрових сервісів. Останні набувають статусу обов'язкових і рутинізованих практик завдяки зростанню їх індивідуалізованості, доступності та мобільності, водночас формуючи нові типи асиметричного розподілу влади в цифровому середовищі. Зокрема, все більше проявляється посилення домінування цифрових фінансових установ через штучну інваріантність цифрового економічного буття для сучасних ринкових суб'єктів. Цифрове фінансове середовище виявляє також асиметрію інституціоналізації, коли за недостатньо інституціоналізованого цифрового середовища відбуваються систематичні порушення базових прав людини. Водночас такі порушення не призводять до скорочення попиту на цифрові послуги, оскільки він значною мірою конструюється самими цифровими корпораціями через механізми алгоритмічного нагляду та техносоціального впливу на поведінку споживачів. У цьому контексті за Ш. Зубофф наглядовий капіталізм постає як етап розвитку капіталізму, що ґрунтується на радикальній асиметрії знань і владних ресурсів між цифровими платформами та пересічними учасниками економічної діяльності [1].

Асиметрія розвивається через інформаційне володіння, функціональне домінування, інституціоналізацію, техносоціальний вплив, алгоритмічний нагляд, і загалом – концентрацію влади.

Погоджуючись з основними аспектами аналізу наглядової системи економічних відносин, варто визнати її неринковий характер. Традиційна ринкова система, побудована на приватній власності і розвиненій через неї економічній владі, що розгортається через ринок, на якому децентралізовано ухвалені рішення щодо попиту та пропозиції реалізуються в механізмах цін та конкуренції, на етапі цифрової трансформації зазнає перебудови всіх складових цієї структури.

Уявлення про приватну власність як джерело економічної влади поступово нівелюється в умовах панування модерації економічної поведінки та нагляду за споживачами як базових складових економічного потенціалу платформ. Наріжний характер інституційного механізму

реалізації економічної влади через зіставлення децентралізованих економічних рішень поступово відходить з економічної авансцени: за цифрового алгоритмічного наглядового способу організації економічної дійсності рішення економічних агентів (споживачів цифрових сервісів) є централізовано сконструйованими та впровадженими шляхом нуджингу.

Цифрові платформи самі створюють правила операційної активності у їхній екосистемі, контролюють доступ, організують поведінку користувачів, перерозподіляють ресурси, формують пропозицію та модерують попит; вони стають автономними, певним чином самодостатніми екосистемами. Таким чином, всі складові традиційного ринкового способу економічного буття підлягають ревізії: конкуренція, влада цінового механізму, автономність суб'єкта у процесі прийняття рішень, економічна поведінка якого дедалі більше залежить не від раціонального вибору, а від архітектури середовища.

Наглядаючи за попитом, формуючи його, цифрові гіганти не тільки порушують автономність, вони змінюють соціальний характер [2], редукують суб'єктність сучасного економічного агента, його спроможність до спонтанної економічної та соціальної активності, нівелюють базові інститути економічної та фінансової свободи [3], проголошуючи при цьому інваріантність такого шляху та укорінюючи домінантність цифрових агентів (у тому числі фінансових).

Усвідомлюючи неринковий характер економіки, що формується, варто визнати, що інституціоналізація цифрових трансформацій не може відбуватися на традиційних для ринкової економіки підставах, потрібна кардинальна зміна самої філософії державної політики як стратегічне завдання у контексті мінімізації ризиків цифрового переходу.

У разі відсутності належної рефлексії з боку держави щодо поступового привласнення цифровими платформами функцій контролю та нагляду, з високою ймовірністю формується державно-цифрова конкуренція, яка за цих умов неминуче ставить під питання засади державного суверенітету.

У зв'язку з цим уже на сучасному етапі, у межах наявних інституційних спроможностей та чинної нормативно-правової архітектури, постає об'єктивна потреба в системному реагуванні на кумулятивні ризики цифрового переходу. До числа зростаючих ризиків належить гіпертрофоване масштабування цифрової системи економічних відносин, наслідком якого стає перерозподіл владних повноважень та інституційне переорієнтування на забезпечення функціонування платформ без належного врахування суспільного інтересу. Водночас посилюється соціоінституційний і антропологічний вплив цифрових агентів, що актуалізується через їх безпосередній техносоціальний вплив на людину та її досвід як базовий ресурс, за рахунок якого реалізується наглядовий економічний потенціал цифрових гігантів (у тому числі фінансових) та зростають ризики наглядової державно-цифрової конкуренції.

Зважаючи на укорінення платформеної моделі організації економічного буття та трансформації засад економічної влади в бік використання економічного та соціального досвіду людини як головного економічного ресурсу, актуальною ціллю стає інституціоналізація людиноцен-

тричної логіки регулювання цифрового переходу, обмеження негативного соціоінституційного впливу цифрових фінансових установ на людину, подолання редуруючого суб'єктності цифрового руху.

У цьому зв'язку необхідною є постановка таких завдань: 1) актуалізація обслуговуючого статусу цифрових фінансових установ; 2) зростання їх відповідальності щодо економічних та соціальних ефектів подальшого впровадження цифрових фінансових технологій; 3) визнання інваріантного цифрового фінансового руху як глобального ризику; 4) забезпечення розвитку нецифрових фінансових альтернатив на рівних правах з цифровими; 5) збереження всього багатства світу індивідуальних суб'єктних проявів (а не тільки споживачьких); 6) формування суб'єктної самості на основі людиноцентричного підходу у цифровому фінансовому русі.

Першим кроком у вирішенні поставлених завдань має стати солідаризація цифрового фінансового розвитку.

Під *солідаризацією цифрового фінансового розвитку* ми розуміємо інституційне та технологічне спрямування цифрових фінансових інституцій у руслі синхронізації власних та суспільних вигід від цифрового переходу, гармонізація цифрового фінансового розвитку шляхом реалізації цифрових трансформацій за збереження нецифрових альтернатив, що сприятиме убезпеченню людини від негативних соціоінституційних перетворень, які суперечать її сутності, самості, свободі.

Солідаризація цифрових фінансів – це перехід від індивідуалізованої, платформицентричної фінансової логіки до моделі, де цифрові фінансові технології інституційно вбудовані у механізми суспільної солідарності, спільної відповідальності та справедливого розподілу вигід і ризиків.

На практиці солідаризація цифрового фінансового розвитку буде означати: 1) інституціоналізацію справедливого розподілу вигід і ризиків цифрового фінансового переходу між всіма учасниками фінансових ринків залежно від їх сутності; 2) концентрацію цифрових фінансових рішень на соціально значимих проектах в умовах державно-приватного партнерства; 3) зменшення соціальної поляризації у процесі цифрового фінансового переходу; 4) обмеження домінуючого статусу цифрового фінансового посередника щодо клієнтів та реальну (а не формальну) інституціоналізацію його відповідальності; 5) обмеження негативного соціоінституційного впливу цифрових фінансових установ та забезпечення розвитку нецифрових альтернатив; 6) забезпечення діяльної суб'єктної участі у цифровому трансформаційному процесі, актуалізовану як на етапі створення соціоінституційного середовища, так і на етапі слідування його правилам для забезпечення довгострокових позитивних ефектів цифрових фінансових трансформацій.

Аналіз публікацій. Проблематика солідаризації цифрового фінансового розвитку є новою для сучасної наукової дискусії. Окремі її контексти прозвучали у наступних роботах. Загальна логіка цифрової фінансової трансформації, характеристика перспектив та ризиків цифровізації фінансових послуг, механізми та ефекти цифрового фінансового переходу показані у роботах Міщенко В. [4], Прозорова Ю. [5], Кричевської Т. [6], Кнейслер О. та ін. [7], Десятнюк О., Пташенко О. [8], Demirgüç-Kunt та ін.

[9] в межах дослідження Світового банку опублікували базову роботу щодо фінансової інклюзії та ролі цифрових технологій у колективному доступі до фінансів. Ozili P. [10] показує, як цифрові фінанси можуть розширювати доступ до фінансових послуг і зменшувати соціальну нерівність. Gabor, Brooks [11] подали критичний аналіз того, як цифрові фінанси змінюють соціальні відносини та моделі солідарності. Allen пов'язує цифрові фінанси з цілями сталого розвитку та соціальною інтеграцією [12]. Chen M., Wu Q., Yang B. [13] досліджують, як фінтех впливає на доступ до фінансових ресурсів різних соціальних груп. Liu та ін. [14] показують, чи зменшує цифрова фінансова інклюзія соціальну нерівність. Sahaу та ін. [15] розглядають фінтех як інструмент колективної фінансової стійкості.

Метою цієї статті є характеристика шляхів формування соціоінституційних норм для солідаризації цифрового фінансового розвитку на прикладі досвіду ЄС.

Результати. У межах цієї публікації започатковується цикл досліджень, присвячених проблематиці солідаризації цифрових фінансів. У першій статті окреслюються базові концептуальні контури солідаризованого цифрового фінансового розвитку, які надалі будуть уточнюватися й поглиблюватися у наступних роботах. На цьому етапі здійснюється спроба обґрунтувати початкові кроки, необхідні для формування солідаризованої моделі цифрового фінансового впровадження, зокрема: розроблення соціоінституційних норм функціонування цифрових фінансів; забезпечення соціоінституційної інклюзії шляхом залучення всіх зацікавлених сторін до процесів формування інституційних рамок діяльності на фінансових ринках; а також розгортання практик інституційної відповідальності цифрових фінансових установ перед споживачами з метою становлення відповідної цифрової фінансової культури. Реалізація зазначених підходів уже сьогодні простежується в практиках цифрового фінансового розвитку Європейського Союзу.

Соціоінституційні норми постають як складова соціоінституційного середовища, що репрезентує сукупність історично зумовлених комунікацій між індивідом і суспільними інститутами, покликаними впорядковувати колективне буття. Їхня логіка виходить із визнання пріоритету суб'єктних вимог, реалізація яких забезпечується через ефективну інституційну організацію суспільного інтересу.

Підхід Європейського Союзу до розвитку цифрових фінансів передбачає узгоджене поєднання політичних і економічних векторів цифрової трансформації з інституційним закріпленням цифрових змін, спрямованих на захист і врахування інтересів кінцевих споживачів. Його відмінною рисою є орієнтація на історично усталені стандарти, що акцентують довгострокові наслідки та соціоінституційний контекст, а також на системність і поступовість реформаторських процесів.

Нормативне середовище фінансових ринків Європи характерне не тільки чіткою регламентацією операційної активності фінансових посередників та компетенцій органів нагляду, але й закріпленням пріоритетного статусу прав споживачів у поєднанні з обов'язковим дотриманням загальних етичних норм у процесі надання фінансових послуг.

У фінансовому просторі ЄС соціоінституційні норми вводять в цифровий фінансовий вжиток інституційну необхідність врівноваження первісно домінантного становища надавачів фінансових послуг щодо споживачів і необхідність їх захисту на всіх етапах взаємодії у конкурентному середовищі фінансових ринків. За умов цифровізації фінансової сфери соціоінституційні норми набули особливої значущості, оскільки повсюдна інтеграція фінансових механізмів у економічне та соціальне буття суб'єкта, разом із зростанням ефективності, водночас спричинила появу системних ризиків, пов'язаних з інклюзивністю та прозорістю фінансових послуг, що мають бути інституційно враховані й мінімізовані задля забезпечення реалізації суб'єктних вимог і суспільного інтересу.

За цифрового розвитку всебічний захист прав користувачів фінансових послуг доповнився необхідністю регулювання систем збору, систематизації та використання інформації про споживачів для надання індивідуалізованих фінансових послуг, захистом від кіберзагроз, захистом операційної активності в середовищі криптоактивів, захистом приватності у системі надання цифрових фінансових послуг тощо. На сьогодні інституційне середовище цифрових фінансів ЄС стало одним з найзручніших для споживача та найсуворіших для цифрових фінансових установ.

Традиційний для європейського наукового середовища діалектичний підхід до оцінки всього нового безперечно відбився у загальному ставленні європейців до інновацій, що передбачає усвідомлення не тільки значних перспектив, але й істотних викликів, що пов'язані не тільки і не стільки з самою безпрецедентністю цифрових інновацій, скільки з чужинністю надто гнучкої, мобільної цифрової технології щодо усталеної європейської інституційної середовища.

У сучасних умовах інституціоналізація цифрових фінансів в ЄС фактично розвивається для реалізації глибинних європейських принципів інноваційного впровадження: 1) визначення інституційних меж операційної активності передує фактичному впровадженню ініціатив; 2) обґрунтування суспільного інтересу як наріжного стандарту законотворчої діяльності; 3) визнання інтересів споживачів фінансових послуг як головної цілі цифрового фінансового провадження; 4) реалізація нормотворчого процесу в межах соціоінституційних норм; 5) визначення технологічного просування як високо ризикового і агресивного, що потребує надійної інституційної бази; 6) проведення широких суспільних обговорень перед ухваленням системно важливих рішень, що ініціюються законодавчими чи регуляторними органами.

Традиційно для європейського інституційного середовища розбудова цифрового фінансового простору (Стратегія ЄС у сфері цифрових фінансів (2020 р.)) стартувала з тривалих публічних консультацій у професійному, наглядовому, споживацькому колах фінансових ринків. Тримісячна дискусія означила основні напрями цифрової фінансової політики Євросоюзу і виявила пріоритетність суб'єктних вимог, що створило надійну основу для реалізації суспільного інтересу та солідаризації цифрових фінансів.

Первинність суб'єктних вимог продемонструвала традиційні для європейського соціоінституційного серед-

овища критерії реформування для забезпечення максимальної безпеки та зручності для кінцевого користувача. Основними ризиками цифрового фінансового середовища респонденти назвали: складність цифрових продуктів, відсутність чітких регуляторних механізмів, ризики кібербезпеки, проблеми із захистом персональних даних та конфіденційності, а також недостатнє усвідомлення споживачами змісту згоди на обмін інформацією [16].

Прийнятий у 2020 році пакет цифрових фінансів підтвердив прихильність європейських нормотворців до використання традиційних стандартів у процесі інституціоналізації. Базовим пріоритетом, поряд із необхідністю додання фрагментації на єдиному цифровому ринку фінансових послуг, визначалася необхідність сприяння регуляторної бази ЄС цифровим інноваціям в інтересах споживача та ефективності ринку. Основними напрямками, на яких був зосереджений цифровий фінансовий перехід, були: забезпечення стійкості фінансових установ; регулювання обігу криптоактивів; введення цифрової валюти центрального банку; регулювання платіжних послуг.

Базовою системою заходів для формування підґрунтя єдиного цифрового фінансового ринку стало створення єдиного простору даних ЄС як для просування фінансових інновацій, так і для мінімізації ризиків цифрового переходу.

Формування єдиного простору фінансових даних ЄС відбувалося на основі прийнятого у 2016 році Загального регламенту про захист даних (Загальний регламент), що створив нормативну основу для оперування інформацією фінансовими установами. Загальний регламент визначає цілі, обсяги, механізми збору персональних даних і вимоги до державних та приватних установ, що збирають, систематизують та обробляють персональну інформацію: забезпечення її цілісності, безпеки і точності. Прийняття Загального регламенту показало, що європейська законотворча спільнота налаштована на захист основних прав людини в інформаційному середовищі, перевагу інтересів пересічних учасників інформаційного процесу.

Наступним важливим кроком на шляху цифрової фінансової інституціоналізації стало прийняття у 2022 році Регламенту ЄС про цифрову операційну стійкість фінансового сектора – Digital Operational Resilience Act (DORA) [17]. Він побудований на дотриманні соціоінституційних норм фінансової діяльності для створення цифрового фінансового простору довіри: безпечного, транспарентного, стабільного, ефективного, дружнього до кінцевого споживача, адекватного в контексті усвідомлення зростаючих ризиків цифрового переходу. Це забезпечено впровадженням у фінансових установах:

- рівних правил операційної активності у частині управління ризиками ІКТ;
- відповідальності керівництва перед суспільством і регулятором;
- культури безпеки в установі, адекватної підготовки персоналу;
- систем обміну інформацією для створення загального досвіду, інформаційного капіталу для запобігання масовим атакам, створення усталеного соціоінституційного середовища цифрового фінансового суспільства.

Головною метою цих заходів є захист клієнтів від перебоїв у фінансовому обслуговуванні, стабільність фінансової системи, запобігання соціально-економічним втратам на мікро- і макрорівні, розвиток превентивної культури підготовки до кризових сценаріїв, реагування на кібератаки.

Базовим соціоінституційним контекстом Регламенту є вимоги до фінансової установи щодо створення системи управління ІКТ-ризиками з метою *гарантії безпеки, безперервності, якості фінансових операцій клієнтів та стабільності фінансової системи загалом*. Пункт 22 Статті 3 Регламенту визначає критично важливу або критичну функцію фінансової установи, порушення якої може призвести, у тому числі, до порушення належності та безперервності надання її послуг [17]. За цією характеристикою критично важлива функція фінансової установи має ознаки суспільного інтересу та визначає соціоінституційний контекст цифрових фінансових трансформацій.

Загальні принципи DORA будуються на необхідності створення рівних умов для всіх учасників ринку у частині виконання вимог цифрової операційної стійкості (Стаття 1). При цьому замість розрізнених національних вимог запроваджується єдина структура безпеки мережевих систем, що підтримують бізнес-процеси фінансових установ ЄС. Це свідчить про важливий *стандарт справедливості та єдності правил на фінансовому ринку*. Пункт 13 попередніх пояснень до Регламенту чітко вказує, що «фінансові установи мають дотримуватися єдиного підходу, єдиних правил при керуванні ІКТ-ризиками» [17].

При цьому Регламент (Стаття 2) стосується всіх фінансових установ, представлених на європейському фінансовому ринку, це: кредитні організації, платіжні установи, постачальники послуг з надання інформації про облікові записи, електронні грошові установи, інвестиційні фірми, постачальники послуг з криптоактивів, емітенти tokenів, центральні депозитарії цінних паперів, торговельні майданчики, керуючі альтернативними інвестиційними фондами, керуючі компанії, постачальники послуг із надання звітів за даними, страхові та перестраховальні організації, страхові посередники, перестраховальні посередники та допоміжні страхові посередники, установи професійного пенсійного забезпечення, кредитно-рейтингові агенції, постачальники послуг краудфандингу, сторонні постачальники послуг ІКТ.

Статтею 5 Регламенту зазначається, що керівний орган фінансової установи повинен визначати, затверджувати, контролювати та нести відповідальність за реалізацію всіх заходів, пов'язаних із системою управління ризиками ІКТ, і нести *остаточну відповідальність* за управління ІКТ-ризиками фінансової установи; що проявляє принцип соціальної відповідальності як базовий при реалізації процесів інституціоналізації цифрового фінансового переходу [17].

Відповідальність керівництва підтримується системами постійної освіти та підвищення кваліфікації і обізнаності персоналу, що сприяє створенню відповідного *рівня цифрової фінансової культури в частині її безпеки та безперервності надання послуг*. Статтею 13 передбачається, що фінансові установи повинні розробляти програми підвищення поінформованості в галузі безпеки ІКТ та на-

вчання із забезпечення цифрової операційної стійкості як обов'язкові модулі в рамках своїх програм навчання персоналу.

Нормативні складові Регламенту створюють основу нової цифрової фінансової архітектури, що базується на *усталеному соціоінституційному середовищі*, заснованому на досвіді багатьох, обміні інформацією між установами про кібератаки та їх запобігання; постійні тренінги персоналу, симуляції загроз та превентивних заходів для забезпечення безперервності надання фінансових послуг. Стаття 13 Регламенту має прямі вказівки, що «уроки, отримані в результаті тестування цифрової операційної стійкості, а також з реальних інцидентів, пов'язаних з ІКТ, зокрема кібератак, а також проблеми, що виникли при реалізації планів забезпечення безперервності діяльності ІКТ і планів реагування та відновлення ІКТ, отримані в результаті обміну інформацією між контрагентами, повинні належним чином і на постійній основі включатися в процес оцінки ризиків ІКТ» [17].

Загалом, уніфікуючи правила звітності про ІКТ-інциденти, стандарти управління ІКТ-ризиками, тестування та контролю, цей Регламент створює систему інструментів нагляду, які можуть захищати споживачів шляхом запобігання або скорішого усунення збоїв у послугах.

Після набрання чинності DORA на початку 2025 року національні органи (наприклад, Central Bank of Ireland) опублікували форми й процедури для подання звітів про «major ICT-related incidents» та відповідні інструкції. Цей адміністративний механізм дозволяє регуляторам швидко отримувати дані та захищати інтереси клієнтів шляхом оперативного інформування щодо перерв у платежах, втрати доступу до коштів тощо) [18]. Наявність стандартизованого звітування підвищує прозорість інцидентів, пришвидшує втручання регулятора і створює основу для компенсаційних або запобіжних заходів.

Водночас основні положення DORA не передбачають визначення компенсацій фінансових установ їхнім клієнтам у разі виникнення системних збоїв, ця частина взаємодії реалізується на договірних підставах, а фактично – на основі діяльності фінансового омбудсмена. Актуальні прецеденти показують, що європейська цифрова фінансова культура базується сьогодні на чіткому визнанні відповідальності фінансових установ.

Наразі в Україні не існує прямого аналогу регламенту Digital Operational Resilience Act (DORA) ЄС, який би вичерпно охоплював усі його положення і був би цілком імплементований. В українському правовому полі існують відповідні нормативи, але вони частково охоплюють тематику цифрової стійкості та кібербезпеки фінансового сектору.

Наступним важливим кроком формування єдиного європейського цифрового фінансового простору стала інституціоналізація випуску та обігу криптоактивів та регулювання сервісів, що раніше знаходилися поза європейським фінансовим правовим полем. Прийнятий у 2023 році Регламент про регулювання криптоактивів – Regulation (EU) 2023/1114 on Markets in Crypto-Assets (MiCA) [19] – визначає чіткі та конкретні вимоги щодо захисту прав та інтересів споживачів особливого роду фінансових послуг, пов'язаних з обігом криптоактивів.

Традиційно для європейського законодавства соціо-інституційні норми звучать вже на перших сторінках попередніх пояснень до МіСА, де зазначена необхідність забезпечення «відповідності законодавчих актів Союзу у сфері фінансових послуг вимогам цифрової доби та сприяння побудові економіки майбутнього, орієнтованої на людей, у тому числі за допомогою інноваційних технологій», які мають слугувати економічному зростанню та працевлаштуванню населення [19].

З цією метою визначаються правила для емітентів криптоактивів і надавачів послуг за напрямками, які демонструють важливі соціоінституційні стандарти оперування на криптовалютному ринку щодо прозорості, соціальної відповідальності, створення ефективного конкурентного та захищеного середовища для власників та клієнтів постачальників послуг. МіСА інституціоналізує вимоги транспарентності і розкриття інформації щодо випуску, публічного розміщення та допуску криптоактивів на торговий майданчик; запроваджує норми ідентифікації та нагляду за постачальниками послуг з обігу криптоактивів та емітентами токенів й електронних грошей (e-money); організує захист власників криптоактивів та клієнтів постачальників послуг; запобігає інсайдерській торгівлі, незаконному розкриттю інсайдерської інформації та маніпулюванню ринком тощо [19].

Прозорість, чесність, справедливість, запобігання конфліктам інтересів, відповідальність – це головні критерії операційної активності на криптовалютному ринку, що вимагають основні положення МіСА від професіоналів цього ринку.

З цією метою п. 24 попередніх пояснень до МіСА визначає необхідність публікації так званої White Paper перед публічною пропозицією активу або допуском до торгів. Стаття 6 МіСА визначає склад і форму інформації, що подається у White Paper (Білій книзі), – це інформація для потенційних роздрібних тримачів, у якій вказуються характеристики, функції та ризики криптоактивів, які вони мають намір придбати. Біла книга криптоактивів повинна містити загальну, ясну, достовірну інформацію про емітента, оферента або особу, яка запитує допуск до торгів; про проект, який буде реалізований із залученим капіталом; про публічну пропозицію криптоактивів або про їх допуск до торгів, про права та обов'язки, пов'язані з криптоактивами, про ризики. У тому ж п. 24 вказується, що маркетингові комунікації повинні бути узгоджені з White Paper, бути чіткими, недезінформуючими. Ст. 7, 8, 9 МіСА визначає механізми публікації Білої книги та маркетингових повідомлень. Ст. 15 МіСА вводить відповідальність за інформацію, надану в технічному описі криптоактивів. При цьому, якщо вона не є повною, достовірною, ясною або вводить в оману, цей оферент несе відповідальність перед власником криптоактиву за будь-які збитки, завдані у зв'язку з цим порушенням [19].

При цьому п. 34 попередніх положень убезпечує емітентів від невіправданого адміністративного тягаря шляхом введення такого застереження: «компетентні органи не повинні бути зобов'язані затверджувати Білу книгу криптоактивів до її публікації» [19]. Проте компетентні органи повинні мати право вимагати внесення змін до Білої

книги криптоактивів та будь-яких маркетингових комунікацій, а також, за необхідності, запитувати включення додаткової інформації до Білої книги криптоактивів.

Загальний принцип прозорості криптовалютного ринку надалі розвивається у вимогах до операторів платформ і емітентів щодо розкриття "inside information" (інсайдерської інформації), запобігання маніпуляціям та забезпечення підзвітності. Стаття 87 МіСА визначає зміст такої інформації, стаття 88 зобов'язує емітентів, оферентів та осіб, які претендують на допуск до торгів, якнайшвидше інформувати громадськість про інсайдерську інформацію, зазначену у статті 87, яка їх безпосередньо стосується, способом, що забезпечує швидкий доступ, а також повну, правильну та своєчасну оцінку інформації громадськості; при цьому не можна поєднувати розкриття внутрішньої інформації для громадськості з маркетингом своєї діяльності; така інформація знаходиться на вебсайті протягом не менше п'яти років, що дозволяє формувати відповідні уявлення про репутацію, створювати культуру оприлюднення інформації, будувати усталене соціоінституційне середовище криптовалютного ринку.

Соціоінституційні стандарти діяльності на криптовалютному ринку розвиваються через ліцензування емітентів stablecoins, обмеження щодо резервів і ліцензій, визначення відповідальності емітентів та операторів, які надають послуги зі зберігання або адміністрування криптоактивів, що створює мінімальні стандарти відповідального управління, зменшує можливість зловживань, захищає від непрозорих умов, дає користувачу можливість звернутись зі скаргою, захищає від прихованих витрат.

Загалом стандарти інституціоналізації ринку криптоактивів проявляється у визнанні існування істотної інформаційної асиметрії між надавачами та користувачами фінансових послуг, що виникає на всіх етапах фінансового обслуговування, і спрямовані на її мінімізацію; це продовжує загальну соціоінституційну традицію фінансового розвитку в ЄС, у тому числі на його цифровому етапі.

Міцна нормативна база цифрових фінансів у ЄС, яка орієнтована на пріоритет суспільного інтересу, соціоінституційно стандартизована та спрямована на захист кінцевого споживача, забезпечує ефективну систему реалізації прав споживачів, у тому числі через діяльність фінансових омбудсменів. В цілому європейська фінансова культура будується не лише на формально інституціоналізованих механізмах, а насамперед на практичному визнанні відповідальності фінансових установ перед клієнтами, що гарантується та захищається на всіх рівнях, включно з транскордонним. Для цього в ЄС створено мережу врегулювання фінансових спорів, яка дозволяє подати скаргу щодо діяльності постачальника фінансових послуг у будь-якій країні-члені Союзу [20].

Попри вихід зі складу ЄС, Велика Британія залишається лідером у сфері фінансової культури та відповідальності фінансових установ, продовжуючи визначати стандарти практики. Це, зокрема, проявляється у її підходах до відшкодування втраг споживачів, спричинених переборами в ІТ-системах. Високий рівень інституціоналізації підтримується діяльністю Комітету з фінансів, який розслідує наслідки таких порушень і зобов'язує банки за-

безпечувати прозорість даних. Так, у 2024-2025 рр. дев'ять найбільших британських банків та будівельних товариств, включаючи Barclays, HSBC, Lloyds, Nationwide, Santander, NatWest, Danske Bank, Bank of Ireland та Allied Irish Bank, за 24 місяці зіткнулися з перебоями у роботі на 803 години. Банк Barclays виплачує до 100 фунтів стерлінгів кожному клієнту за конкретні перебої у роботі, що мали місце у січні 2025 року. Загальна прогнозована сума компенсацій оцінюється в діапазоні від 5 до 12,5 мільйонів фунтів стерлінгів для відшкодування незручностей та моральної шкоди. Під час цього періоду також були здійснені значні виплати іншими банками, зокрема Bank of Ireland компенсував 350 000 фунтів стерлінгів, а NatWest – 348 000 фунтів стерлінгів [21].

Позитивним прикладом розв'язання споживчих спорів щодо цифрових фінансових послуг (мобільний банкінг, цифрові платіжні послуги тощо) є також практика британської Служби фінансового омбудсмена, яка у 2025 р. визнала численні випадки неправомірної відмови цифрового оператора Monzo у компенсації споживачам – жертвам шахрайства [22], у котре продемонструвавши, що рішення омбудсмена – міцний механізм захисту прав споживачів у сфері цифрових фінансів у правовому середовищі Європи.

Висновки. Сучасні цифрові трансформації свідчать про неринковий характер економічних відносин, що стають системоутворюючими за цифрового переходу і демонструють всеохоплюючий техносоціальний вплив цифрових агентів, джерелом економічного потенціалу яких стає їх наглядний владний характер.

За цифрових трансформацій відбуваються зміни традиційних ринкових механізмів координації економічної активності та зростають ризики формування наглядової державно-цифрової конкуренції, що зумовлюють деформації традиційного змісту державного суверенітету.

Всеохоплюючий домінуючий вплив цифрових платформ уже на сучасному етапі, в межах чинного інституційного середовища та правового поля, підлягає нормативному обмеженню. Паралельно має формуватися нова логіка державного регулювання, що ґрунтується на: 1) визнанні неринкової природи цифрової системи господарювання, вибудованої на раціоналізації та модератції суб'єктного вибору за допомогою алгоритмічних механізмів; 2) утвердженні соціоінституційних стандартів цифрового переходу, в основі яких перебуває суспільний, а не індивідуально-приватний інтерес.

Соціоінституційні стандарти у фінансовому середовищі розвиваються, передусім, через захист прав споживачів фінансових послуг, який є інструментом реалізації суспільного інтересу, оскільки за відсутності належних механізмів регулятивного впливу цифрові корпорації ризикують вийти за межі інституційного контролю, що актуалізує проблему державно-цифрової конкуренції.

У фінансовому просторі Європейського Союзу традиційні соціоінституційні стандарти закріплюють у фінансових практиках інституційну необхідність корекції первісної інформаційної та владної асиметрії між надавачами фінансових послуг і споживачами, передбачаючи посилений захист останніх на всіх етапах їхньої взаємодії.

Зважаючи на зростаючу домінуючість цифрових фінансових установ та їх особливий неринковий вплив на

систему координації економічного буття та економічного суб'єкта, за цифрового переходу традиційні соціоінституційні стандарти мають доповнюватися концептуалізацією та ефективним впровадженням механізмів солідаризації цифрових фінансів.

Солідаризація цифрових фінансів здійснюється за такими напрямками: 1) через їх інституційне закріплення та технологічний рух, спрямовані на узгодження й взаємну обумовленість вигід цифрових агентів і суспільного інтересу; 2) шляхом гармонізації траєкторій цифрового фінансового розвитку через реалізацію цифрових трансформацій за збереження нецифрових альтернатив; 3) через створення інституційних механізмів забезпечення людини від деструктивних соціоінституційних змін, що суперечать її самості, ідентичності та свободі; 4) шляхом переходу від індивідуалізованої, платформицентричної фінансової логіки до моделі, де цифрові фінансові технології інституційно вбудовані у механізми суспільної солідарності, спільної відповідальності та справедливого розподілу вигід і ризиків.

Засадничі події інституціоналізації цифрового фінансового розвитку в ЄС свідчать про поступове створення соціоінституційного підґрунтя для солідаризованого цифрового фінансового розвитку: розроблення соціоінституційних стандартів функціонування цифрових фінансів на основі домінування суспільного інтересу; впровадження соціоінституційної інклюзії як постійної законотворчої практики через залучення всіх суб'єктів ринку до процесів вироблення інституційних засад функціонування цифрових фінансів; зростаюча інституційна відповідальність цифрових фінансових установ перед споживачами з метою формування належної цифрової фінансової культури.

Шляхами формування соціоінституційних норм для солідаризації цифрового фінансового розвитку в ЄС є:

- ефективні публічні консультації у процесі інституціоналізації цифрових фінансових трансформацій та врахування колегіальної думки для формування уявлення про суспільний інтерес;
- нормотворчість на засадах суперечливої єдності інтересів споживача та ефективності ринку;
- створення єдиного простору даних на підставах захисту основних прав людини в інформаційному середовищі як перший крок до інституціоналізації цифрового фінансового переходу;
- створення цифрового фінансового простору довіри для гарантії безпеки, безперервності, якості фінансових операцій клієнтів та стабільності фінансової системи шляхом впровадження: 1) рівних правил операційної активності у частині управління ризиками ІКТ; 2) відповідальності керівництва цифрових фінансових установ перед регулятором; 3) культури безпеки в установі, адекватної підготовки персоналу; 4) систем обміну інформацією для створення загального досвіду, інформаційного капіталу для запобігання масовим атакам, створення усталеного соціоінституційного середовища цифрового фінансового суспільства; 5) впровадження дійової системи відповідальності цифрових фінансових установ перед клієнтами та суспільством;

- формування прозорого, справедливого середовища обігу криптоактивів шляхом інституціоналізації вимог транспарентності ринку і операцій, міцного нагляду за постачальниками послуг з обігу криптоактивів та емітентами токенів й електронних грошей, захисту інтересів власників криптоактивів та клієнтів постачальників послуг, запобігання конфлікту інтересів;
- реалізація дійових практик фінансової відповідальності цифрових фінансових установ перед клієнтами та державою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Zuboff Sh. *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York : PublicAffairs, 2019.
2. Фромм Е. Втеча від свободи. Харків : КСД, 2024. 285 с.
3. Kornivska V. Digital Finance in the Context of Developing a Digital Human. *Problems of Economy*. 2025. No. 1. P. 308–316. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2025-1-308-31641>
4. Міщенко В. Функціонування децентралізованих ринків на основі платформи web 3.0. *Економічний простір*. 2023. Вип. 184. С. 50–57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-8>
5. Прозоров Ю. Перехід банків до гібридного простору метавесвіту: від homo economicus до homo smartphonicus // Міжнародний форум EFBM 3.0 «Економіка. Фінанси. Бізнес. Управління. Від відновлення до зростання». Дослідницька секція «Парадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст.». Київ : Ліра-К, 2024. С. 174–176. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2024.04.005>
6. Кричевська Т. О. Простір криптоактивів: логіка розвитку, структура, властивості та взаємодії. Стаття перша. Ідеологія, технології, шлях до розмаїття та типологія криптоактивів. *Економічна теорія*. 2024. № 4. С. 5–28. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2024.04.005>
7. Kneysler O., Spasiv N., Koretska L. Трансформація фінансового ринку під цифровим впливом. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2025. Т. 3. № 17. С. 302–311. URL: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/556>
8. Desyatnyuk O., Ptashchenko O. Цифрова трансформація фінансового ринку в контексті забезпечення інклюзивності. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2025. Т. 3. № 17. С. 312–319. URL: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/557>
9. Demirgüç-Kunt A., Klapper L., Singer D., Ansar S., Hess J. *The Global Findex Database 2017: Measuring Financial Inclusion and the Fintech Revolution*. Washington, DC : World Bank, 2018. DOI: <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1259-0>
10. Ozili P. K. Impact of digital finance on financial inclusion and stability. *Borsa Istanbul Review*. 2018. Vol. 18. No. 4. P. 329–340. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.bir.2017.12.003>
11. Gabor D., Brooks S. The digital revolution in financial inclusion: International development in the FinTech era. *New Political Economy*. 2017. Vol. 22. No. 4. P. 423–436. DOI: <https://doi.org/10.1080/13563467.2017.1259298>
12. Allen F., Demirgüç-Kunt A., Klapper L., Martinez Peria M. S. Fintech, financial inclusion, and growth. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*. 2021. Vol. 71. P. 101–118. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.intfin.2020.101134>
13. Chen M., Wu Q., Yang B. How valuable is FinTech innovation? *Review of Financial Studies*. 2019. Vol. 32. No. 5. P. 2062–2106. DOI: <https://doi.org/10.1093/rfs/hhy130>
14. Liu J., Li X., Wang S., Zhang J. Digital financial inclusion and income inequality: Evidence from China. *Economic Modelling*. 2022. Vol. 110. P. 105–125. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2022.105780>
15. Sahay R., von Allmen U., Lahreche A., Khera P., Ogawa S., Bazarbash M., Beaton K. *The Promise of Fintech: Financial Inclusion in the Post COVID-19 Era*. Washington, DC : International Monetary Fund, 2020. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Staff-Discussion-Notes/Issues/2020/06/29/The-Promise-of-Fintech-Financial-Inclusion-in-the-Post-COVID-19-Era-49512>
16. Consultation on a New Digital Finance Strategy: Summary // European Commission, Directorate-General for Financial Stability, Financial Services and Capital Markets Union. URL: https://finance.ec.europa.eu/document/download/a8b51884-21b6-4b06-90ed-feb6dde7c3d6_en?filename=2020-digital-finance-strategy-consultation-summary-of-responses_en.pdf
17. Regulation (EU) 2022/2554 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on digital operational resilience for the financial sector. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2554/oj/eng>
18. Reporting Major ICT-related Incidents and Significant Cyber Threats under DORA // Central Bank of Ireland. URL: <https://www.centralbank.ie/regulation/digital-operational-resilience-act-dora/reporting-major-ict-related-incidents-and-significant-cyber-threats>
19. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj/eng>
20. Financial dispute resolution network: FIN-NET // European Commission. URL: https://finance.ec.europa.eu/consumer-finance-and-payments/retail-financial-services/financial-dispute-resolution-network-fin-net_en
21. Fraser G. Banks to pay customers millions after month's worth of IT outages // BBC. 2025. URL: <https://www.bbc.com/news/articles/cjd3yzz3xgvo>
22. Almeida L. Monzo wrongly denied refunds to thousands of fraud and scam victims // The Guardian. 2026. URL: <https://www.theguardian.com/money/2026/feb/07/monzo-natwest-hsbc-refunds-fraud-scam-fos-ombudsman>

REFERENCES

- Allen F., Demirgüç-Kunt A., Klapper L. & Martinez Peria M. S. (2021). Fintech, financial inclusion, and growth. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 71, 101–118. <https://doi.org/10.1016/j.intfin.2020.101134>
- Almeida L. (2026, February 7). Monzo wrongly denied refunds to thousands of fraud and scam victims. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/money/2026/feb/07/monzo-natwest-hsbc-refunds-fraud-scam-fos-ombudsman>
- Central Bank of Ireland. Reporting Major ICT-related Incidents and Significant Cyber Threats under DORA. *Central Bank of Ireland*. <https://www.centralbank.ie/regulation/digital-operational-resilience-act-dora/reporting-major-ict-related-incidents-and-significant-cyber-threats>
- Chen M., Wu Q. & Yang B. (2019). How valuable is FinTech innovation?. *Review of Financial Studies*, 5(32), 2062–2106. <https://doi.org/10.1093/rfs/hhy130>

- Demirgüç-Kunt A., Klapper L., Singer D., Ansar S. & Hess J. (2018). *The Global Findex Database 2017: Measuring Financial Inclusion and the Fintech Revolution*. Washington, DC: World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1259-0>
- Desyatnyuk O. & Ptashchenko O. (2025). Tsyfrova transformatsiia finansovoho rynku v konteksti zabezpechennia inkluzyvnosti [Digital transformation of the financial market in the context of ensuring inclusivity]. *Yevropeyskyi naukovyi zhurnal ekonomichnykh ta finansovykh innovatsii*, 17(3), 312–319. <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/557>
- European Commission. Financial dispute resolution network: FIN-NET. *European Commission*. https://finance.ec.europa.eu/consumer-finance-and-payments/retail-financial-services/financial-dispute-resolution-network-fin-net_en
- European Commission. Consultation on a New Digital Finance Strategy: Summary. *European Commission, Directorate-General for Financial Stability, Financial Services and Capital Markets Union*. https://finance.ec.europa.eu/document/download/a8b51884-21-b6-4b06-90ed-feb6dde7c3d6_en?filename=2020-digital-finance-strategy-consultation-summary-of-responses_en.pdf
- European Parliament & Council of the European Union. (2022, December 14). Regulation (EU) 2022/2554 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on digital operational resilience for the financial sector. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2554/oj/eng>
- European Parliament & Council of the European Union. (2023, May 31). Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj/eng>
- Fraser G. (2025). Banks to pay customers millions after month's worth of IT outages. *BBC*. <https://www.bbc.com/news/articles/cjd3yzx3xgvo>
- Fromm E. (2024). *Vtecha vid svobody* [Escape from freedom]. Kharkiv: KSD.
- Gabor D. & Brooks S. (2017). The digital revolution in financial inclusion: International development in the FinTech era. *New Political Economy*, 4(22), 423–436. <https://doi.org/10.1080/13563467.2017.1259298>
- Kneysler O., Spasiv N. & Koretska L. (2025). Transformatsiia finansovoho rynku pid tsyfrovym vplyvom [Transformation of the financial market under digital influence]. *Yevropeyskyi naukovyi zhurnal ekonomichnykh ta finansovykh innovatsii*, 17(3), 302–311. <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/556>
- Kornivska V. (2025). Digital Finance in the Context of Developing a Digital Human. *Problems of Economy*, 1, 308–316. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2025-1-308-31641>
- Krychevska T. O. (2024). Prostir kryptoaktyviv: lohika rozvytku, struktura, vlastyvosti ta vzaiemodii. Stattia persha. Ideolohiia, tekhnolohii, shliakh do rozmaittia ta typolohiia kryptoaktyviv [Crypto assets space: development logic, structure, properties and interactions. Article one. Ideology, technologies, the path to diversity and typology of crypto assets]. *Ekonomichna teoriia*, 4, 5–28. <https://doi.org/10.15407/etet2024.04.005>
- Liu J., Li X., Wang S. & Zhang J. (2022). Digital financial inclusion and income inequality: Evidence from China. *Economic Modelling*, 110, 105–125. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2022.105780>
- Mishchenko V. (2023). Funktsionuvannia detsentralizovanykh rynkiv na osnovi platformy web 3.0 [Functioning of decentralized markets based on the web 3.0 platform]. *Ekonomichnyi prostir*, 184, 50–57. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-8>
- Ozili P. K. (2018). Impact of digital finance on financial inclusion and stability. *Borsa Istanbul Review*, 4(18), 329–340. <https://doi.org/10.1016/j.bir.2017.12.003>
- Prozorov Yu. (2024). Perekhid bankiv do hibrydnoho prostoru metavsvesvitu: vid homo economicus do homo smartphonicus [Transition of banks to the hybrid space of the metaverse: from homo economicus to homo smartphonicus]. *Mizhnarodnyi forum EFBM 3.0 «Ekonomika. Finansy. Biznes. Upravlinnia. Vid vidnovlennia do zrostannia»*. *Doslidnytska sektsiia «Paradyhmalni zrushennia v ekonomichnii teorii KhKhI st.»* [International Forum EFBM 3.0 "Economy. Finance. Business. Management. From recovery to growth". Research section "Paradigmatic shifts in economic theory of the 21st century"] (pp. 174–176). Kyiv: Lira-K.
- Sahay R., von Allmen U., Lahreche A., Khera P., Ogawa S., Bazarbash M. & Beaton K. (2020). *The Promise of Fintech: Financial Inclusion in the Post COVID 19 Era*. Washington, DC: International Monetary Fund. <https://www.imf.org/en/Publications/Staff-Discussion-Notes/Issues/2020/06/29/The-Promise-of-Fintech-Financial-Inclusion-in-the-Post-COVID-19-Era-49512>
- Zuboff Sh. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York: PublicAffairs.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2026 р.
Статтю прийнято до публікації 10.03.2026 р.
Оприлюднено 23.04.2026 р.

■